

lemezdi. 1193'te Kutbüddin Aybeg'in Delhi'de yaptırdığı Kutub Minâr'ın benzeri olan Cem'deki yüksek minare Sultan Gıyâseddin'in âbidesi olarak hâlâ ayakta durmaktadır.

Sultan Muizzüddin ağabeyinden daha dindardı; büyük medreseler, hastahaneler ve ribâtlar inşa ettirerek Gazne'yi eski şöhretine kavuşturmuştu. Onun cömertliği ve halkın refahıyla yakından ilgilenmesi Hindistan'daki Türk sultanlarına ilham kaynağı olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Târîh-i Sîstân (nşr. Bahâr), Tahran 1314 hş., s. 24, 27-28, 177, 206, 339, 358-359, 365, 388, 392, 395, 400-401, 412; Utbî, *Târîh-i Yemenî*, Lahore 1300, s. 241 vd.; a.e. (trc. Ebû's-Serîf el-Cerbezekânî, nşr. Ca'fer-i Şîâr), Tahran 1345, s. 312-313; Ebû'l-Fazl Beyhâkî, *Târîh-i Âl-i Sebüktegin*, Tahran 1324, s. 114-115; Fahreddin Mübarekşah, *Mukaddime-i Şecere-i Ensâb: Tarîkh-i Fakhr 'Uddin Mubarak Shah Marvaridî* (nşr. E. Denison Ross), London 1910, s. 91, 93, 156-158, 192, 229, ayrıca bk. İndeks; Sem'ânî, *el-Ensâb*, IX, 190-191; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, IV, 218; Nesevî, *Sîretü's-sultân Celâlidîn Mengübürtî* (nşr. A. Hamdî), Kahire 1953; Avfî, *Cevâmî'u'l-hikâyât* (nşr. Muhammed Nizâmeddin), Haydarâbâd 1966, I/2, s. 467-468; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, bk. İndeks; Cüzcânî, *Tabakât-ı Nâsırî*, Kâbil 1963, I, 318-319, 330-333, 334, 335-336, 394-395; II, 135; Cüveynî, *Târîh-i Cihângüşâ* (Öz-

türk), II, 17, 19, 22, 37-44, 47-48, 51, 68-69, 111, 160-161, ayrıca bk. İndeks; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, XXVI, 87-122; Hasan Nizâmî, *Tacü'l-meşrî*, London British Library, nr. Add. 7623, vr. 43^b, 44^a-45^a, 51^a; Abdülkâdir el-Bedâünî, *Muntakhabu't-Tawârih* (trc. G. S. A. Ranking), Delhi 1986, I, 62-66, 68, 70, 73, 77, 228; Bahâeddin M. Müeyyed el-Bağdâdî, *et-Teveşşül ile't-teressül*, Tahran 1315, s. 145, 153, 156, 161, 198, 312; G. Le Strange, *The Lands of the Eastern Caliphate*, Cambridge 1905; W. Barthold, *Turkestan Down to the Mongol Invasion*, London 1928, bk. İndeks; Muhammad Abdul Ghafur, *The Girds, History, Culture and Administration* (doktora tezi, 1961), Hamburg Üniversitesi-Bibliothek, nr. D 177; Muhammed Nazım, *The Life and Times of Sultan Mahmud of Ghazna*, New Delhi 1971, s. 78; C. E. Bosworth, *The Later Ghaznavids: Splendour and Decay*, New York 1977, s. 111-131; a.mlf., "The Rise of the Karamiyya in Khurasan", *MW*, L/1 (1960), s. 5-14; a.mlf., "The Early Islamic History of Ghur", *CAJ*, VI (1961), s. 116-133; a.mlf., "*Ghūrids*", *El²* (İng.), II, 1099-1104; a.mlf., "*Alā²-al-Dīn*", *Elr*, I, 777; a.mlf., "*Alā²-al-Dīn Atsız*", a.e., I, 777-778; a.mlf., "*Alā²-al-Dīn Hosayn*", a.e., I, 778-779; Ghulam Rabbani Aziz, *A Short History of the Khwarazmshahs*, Karachi 1978, bk. İndeks; Muhammed Habîb, *Collected Works of Mohammad Habib*, New Delhi 1981, II, 140; *History of India*, III, 36-62; Gulam Mustafa Khan, "A History of Sultan Bahram Shah of Ghaznin", *IC*, XXIII (1949), s. 200-217; Janine Sourdell-Thomine, "L'Art Gūride d'Afghanistan A Propos d'un Livre Récent", *Arabica*, VII, Leiden 1960, s. 273-280; T. W. Haig, "Muhammad b. Sām", *El²* (İng.), VII, 409-410.

İQTIDAR HUSAIN SIDDIQUI

GURRE

(الغرة)

Anne rahmindeki çocuğun (cenin) düşürülmesinden dolayı ödenmesi gereken tazminat.

Gurre kelimesi (çoğulu gurer) sözlükte "atın alınındaki beyazlık; bir şeyin başlangıcı ve göze ilk çarpan kısmı; bir şeyin en iyisi, en değerlisi; yüzdeki güzellik ve parlaklık; beyaz köle ve câriye" gibi mânalara gelir. Meselâ kamerî ayın ilk gününe "gurretü's-şehr", malların kıymetlisine "gurretü'l-emvâl, gurretü'l-ermîa", bir kabilenin en şereflişine "gurretü'l-kavm" denir. Gurre "yüzdeki nur, beyazlık, parlaklık; köle, câriye" anlamlarında hadislerde kullanılmıştır (bk. Wensinck, *el-Mu'cem*, "ğrr" md.).

Fıkıhta gurrenin iki anlamı vardır. Bunlardan birincisi, "abdest sırasında yüzde yıkanması vâcip olan yerlerin dışında kalan yerleri yıkamak"tır. Bunun cevazı hakkında Hanefî, Şâfiî ve Hanbelî mezhepleri ittifak etmişlerse de Hanefîler gurreyi abdestin âdâbından, Şâfiîler sünnetlerinden, Hanbelîler de müstehaplardan kabul etmişlerdir. Mâlikîler ise bunu dinde aşırı gitme olarak değerlendirdikleri için mekruh saymışlardır.

Gurrenin İslâm hukukunda yaygın olan ikinci anlamı, "düşürülen ceninden dolayı verilmesi gereken malî tazminat"tır. Hz. Peygamber, iki kadın arasındaki bir kavga sonunda hamile olanın çocuğu düşünce bir köle veya câriye ödenmesine hükmetmiştir (Ebû Dâvûd, "Diyât", 19; Tirmizî, "Diyât", 15; Nesâî, "Kasâme", 39). İslâm hukukçuları, ceninin diyetinin annenin diyetinin onda biri (tam diyetin yirmide biri), yani beş deve, 50 dinar veya 600 dirhem (Hanefîler'e göre 500 dirhem) olduğunu ifade etmişlerdir. Bu miktar bir bakıma Resûl-i Ekrem'in cenin için takdir ettiği gurrenin deve, altın veya gümüş cinsinden değeridir.

Ceninin müessir bir fiil, tehdit, korkutma veya ilaç kullanma sonucunda düşmesi, bunları gerçekleştiren kişinin ceninin annesi, babası veya başka bir kişi olması, bu kişinin ceninin düşmesini kastedip etmemesi hükmü değiştirmez. Hanefîler'e göre çocuğun düşmesine anne sebep olmuşsa, babanın izni bulunduğu veya kasıt unsuru olmadığı takdirde gurre ödenmez.

Düşürülen ceninden dolayı gurre ödenmesi için ceninin ölü olarak düşmesi, organlarının kısmen de olsa belirmiş olması ve bu sırada annenin hayatta bu-

GURLU (ŞENSEBÂNÎ) HÜKÜMDARLARI (Gur ve Gazne'de hüküm süren asıl kol)

Muhammed b. Sûrî	390 (1000)
Ebû Ali	401 (1011)
Şîs	(?)
Abbas	451 (1059)
Muhammed	458 (1066)
Kutbüddin Hasan	492 (1099)
İzzeddin Hüseyin	493 (1100)
Seyfeddin Sûrî	540 (1146)
I. Bahâeddin Sâm	544 (1149)
Alâeddin Hüseyin	544 (1149)
Seyfeddin Hüseyin	556 (1161)
Gıyâseddin (Şemseddin) Muhammed	558 (1163)
Muizzüddin (Şehâbeddin) Muhammed	599 (1203)
Gıyâseddin Mahmud	602 (1206)
II. Bahâeddin Sâm	609 (1212)
Alâeddin Atsız	610 (1213)
Alâeddin (Ziyâeddin) Muhammed	611-612 (1214-1215)

Bâmiyân ve Toharistan Kolu

Fahreddin Mesud	540 (1145)
Şemseddin Muhammed	558 (1163)
Bahâeddin Sâm	588 (1192)
Celâleddin Ali	602-612 (1206-1215)

lunması şarttır. Cenin sağ olarak doğar da sonradan ölürse gurre değil tam diyet ödenir. Mâlikî mezhebinde tercih edilen görüşe göre çocuğun düşmesi kastıyla kadının karnına vurulmuşsa diyet değil kısas gerekir. Hamile bir kadının öldürülmesi durumunda öldürme suçunun cezası olarak kısas veya diyet gerekirse de karnındaki cenin için ayrıca gurre ödenmez. Fakat önce cenin düşer, ardından anne ölürse kısas veya diyet cezasından ayrı olarak cenin için de gurre gerekir. Hanefî ve Mâlikî fakihleri, ceninin annenin ölümünden sonra düşmesi veya ölmesi halinde gurreyi gerekli görmezken Şâfiî ve Hanbelîler her iki halde de gerekli görürler. Öte yandan ceninin hangi safhadan itibaren düşürülmesinin gurreyi gerektirdiği hususu da çocuk düşürmenin dinî ve hukukî hükmü konusundaki görüşlerle bağlantılı olarak fakihler arasında tartışmalıdır (bk. ÇOCUK DÜŞÜRME). İslâm hukukçularının bir kısmı, gurrenin gerekli olması için ceninin dış görünümünün insana benzemesi, meselâ organlarının kısmen belirginleşmesi şartını ileri sürer ve daha önceki safhalarda sadece hükûmet-i adlî lüzumlu görürken çoğunluk, düşenin cenin olduğundan emin olunması şartıyla her safhada gurreyi gerekli kabul eder. Her iki görüş de esasında suçun oluşması ve müeyyidenin uygulanması hususuna objektif bir ölçü getirmeyi amaçlar. İmâmîye ekolünde gurre miktarının ceninin bulunduğu safhaya göre giderek artması da gurrenin hem tazminat niteliğiyle, hem de çocuk düşürmenin dinî hükmü konusunda literatürde yer alan görüşlerle bağlantılıdır.

Düşürülen ceninin cinsiyeti gurrenin miktarını etkilemez. Hanefîler'e göre hükmen müslüman bir ceninin gurre siyle müslüman olmayan ceninin gurre si de eşittir. Diğer üç mezhebe göre ise müslüman olmayanın gurre si daha azdır.

Gurre ceninin mirası kabul edilir ve miras hukuku hükümlerine göre vârisleri arasında bölüştürülür. İslâm hukukunda öldürme fiili mirastan mahrumiyet sebebi olduğundan ceninin düşmesine sebep olan kişi aynı zamanda vâris ise mirastan pay alamaz. Mâlikî mezhebinde zayıf bir görüşe ve Leys b. Sa'd'a göre gurre sadece annenin hakkıdır.

Mâlikî ve Hanbelîler'e göre gurreyi ceninin düşmesine sebep olan kişi, Hanefî ve Şâfiîler'e göre ise âkile* öder. Gurrenin ödenme süresi konusunda peşin,

bir yıl ve üç yıl şeklinde farklı görüşler vardır.

Düşürülen cenin birden fazla olursa her biri için ayrı gurre gerekir. Gurrede cezadan çok tazminat niteliği hâkim olduğundan birkaç kişinin birlikte sebep olduğu tek bir çocuğun düşürülmesi fiilinde tek gurre ödenir.

BİBLİYOGRAFYA :

Cevherî, *eş-Şihâh*, "gurre" md.; *Lisânü'l-'Arab*, "ğrr" md.; *Tâcü'l-'arûs*, "ğrr" md.; *Kâmus Tercümesi*, II, 577-580; Wensinck, *el-Mu'cem*, "ğrr" md.; Buhârî, "Vuđû", 3, "İ'tişâm", 13, "Diyât", 25, 26; Müslim, "Tahâret", 34-39, "Kasâme", 34-39; İbn Mâce, "Tahâret", 6, "Diyât", 11; Ebû Dâvûd, "Diyât", 19; Tirmizî, "Diyât", 15; Nesâî, "Kasâme", 39; Şâfiî, *el-Üm*, VIII, 249-250; Şirâzî, *el-Muhezzeb*, II, 198-199, 212; Serahsî, *el-Mebsû't*, XXVI, 87-90; Kâsânî, *Bedâ'î'*, VII, 325-327; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, Kahire, ts. (Matbaatu Hassân), II, 479-481; İbnü'l-Esir, *en-Nihâye*, III, 353; İbn Kudâme, *el-Mugnî*, IX, 535-558; Nevevî, *Tehzib*, IV, 58; a.m.f., *Şerhu Müslim*, XI, 175-176; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, Bulak 1300, II, 207; XII, 218-223; Aynî, *Ümdetü'l-kârî*, Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), II, 247; XXIV, 66-69; Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, Kahire 1386/1967, V, 373, 379-384; Şevkânî, *Neylû'l-eufâr*, Kahire 1380/1961, VII, 73-76; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), V, 377-379; Abdülkâdir Üdeh, *et-Tesrî'u'l-cinâ'iyyü'l-İslâmî*, Kahire 1977, II, 292-302; Bilmen, *Kamus*, III, 13-14, 150-155; Cezîrî, *el-Mezâhibü'l-erba'a*, V, 372-377; Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, VI, 363-367; VIII, 253-254; "İchâd", *Mu.F*, III, 162-168; "Gurre", *a.e.*, XXXI, 169-172.

MUHSİN KOÇAK

GURUR

(الغرور)

Kişinin, mânevî açıdan değersiz sayılan şeylere aldanıp onlarla avunması anlamında ahlâk terimi.

Sözlükte "aldatma, kandırma; aldanma, kapılma; gaflet, bilgisizlik" anlamlarına gelen gururun "bâtıl şey" mânasındaki gâr kelimesinin çoğulu olduğu da ileri sürülmüştür. Ancak yaygın görüşe göre gurur tekil bir kelimedir ve "insanın, mânevî ve ahlâkî açıdan değersiz sayılan süflî şeylerin cazibesine kapılarak onlarla avunması" demektir. Aynı kökten türeyen garûr "aldatan, kandıran" anlamında şeytanı, dünyayı ve genel olarak insanı gaflete düşürüp yanıltan şeyleri ifade eder (bk. Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "ğrr" md.; *Lisânü'l-'Arab*, "ğrr" md.; Fîrüzâbâdî, *el-Kâmûsü'l-muhtâ*, "ğrr" md.; Gazzâlî, III, 379).

Kur'an-ı Kerim'de gurur ve bu kökten gelen diğer kelimeler yirmi yedi âyetle geçmektedir. Bu âyetlerin çoğunda gururun "dünyaya kapılma, aldanma" mânası ağır basar. Kur'an öğretisine göre, geçiciliği ve aldatıcılığı unutulur bir değeri varmış gibi kendisine bağlanılan dünya insanların dinleri ve uhrevî hayatları için büyük bir tehlikedir (bk. DÜNYA). Zira, "Dünya hayatı aldatıcı bir metâdan ibarettir" (Âl-i İmrân 3/185; el-Hadîd 57/20). Âyetlerde, insanların inkâra sapmaları ve sonuçta azaba çarpıtılmalarında dünya hayatına aldanıp onunla avunmalarının büyük etkisi olduğu (el-A'râf 7/51; el-Câsiye 45/35), insanlar gibi cinlerin de dünyaya aldanaarak kâfir olabileceği (el-En'am 6/130) bildirilir. Bir âyetle, güçlü bir dinî ve ahlâkî suurun en önemli öğeleri olan Allah'a saygı, uhrevî sorumluluk kaygısı ve Allah'ın vâdinin hak olduğuna inanmanın gerekliliği vurgulandıktan sonra insanlar şu şekilde uyarılır: "Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve sakın aldatıcı (garûr 'şeytan'), Allah'ın affına güvenderek sizi kandırmasın!" (Lokmân 31/33).

Fahreddin er-Râzî, Kur'an'ın dünya hayatı hakkındaki bu uyarıcı ve bir ölçüde kötümser yaklaşımını, dünyada birçok bedenî-maddî haz ve menfaat elde edilse bile yine de tatminsizlikten doğan bir bunalımın sürüp gideceği, bitmek tükenmek bilmeyen hırsın insanı huzursuz edeceği, dünyaya aşırı düşkünlüğün ve onun geniş imkânlarından faydalanmanın insanın âhîret mutluluğunun azalmasına yol açacağı düşüncesine bağlamaktadır (*Mefâtihü'l-gayb*, IX, 126-127).

İslâm düşünce ve ahlâk tarihinde gurur, ayrıntılı bir şekilde ilk defa Hâris el-Muhâsibî'nin tasavvufî ahlâkî en eski kaynaklarından olan *er-Ri'âye li-ḥuḳḳillâh* adlı eserinde ele alınmıştır. Bu eserin gururla aynı anlamı taşıyan "Gurre" başlıklı bölümü, Gazzâlî'nin *İhyâ'* adlı eserindeki "Zemmü'l-gurûr" bölümüne hem şekil hem muhteva bakımından örnek teşkil etmiştir. Gazzâlî, eserin kırk temel konusundan biri olarak incelediği gururu bir tür bilgisizlik saymıştır. Buna göre bozuk ve yanlış bir görüşe dayanarak kendisinin iyi yolda olduğunu savunan kişi gurura kapılmıştır. Esasen insanlar farklı derecelerde yanlışlık yaptıkları halde kendilerini doğru yolda görürler, böylece gaflet içinde aldatıcı bir güven hissi duyarlar. Gazzâlî'nin "Gurura kapılmış zümreler" başlı-